

**РОМАН ЯК ХРИСТИЯНСЬКА ЛЕГЕНДА
("QUID EST VERITAS?" НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ)**

У статті розглядається один з останніх творів еміграційної письменниці Наталени Королевої (1888–1966) – роман "Quid est Veritas?" (1939–1961). Авторка застосувала у творі "археологічний" ключ інтерпретації. Вона поєднала сцієнтистський підхід до євангельської історії з легендарною версією подій та героїв. Особливе значення мали для Наталени Королевої давні легенди й апокрифи, котрі послужили основою для зображення психології й ментальності сучасників Ісуса Христа.

Ключові слова: автор, роман, оповідач, історія, легенда, апокриф, стилізація.

Yaroslav Polishchuk. The novel as a Christian legend: Natalena Koroleva's "Quid est veritas?"

The article examines the novel "Quid est veritas?" (1939–1961), one of the last works of Ukrainian exile woman writer Natalena Koroleva (1888–1966). In this text, the writer proposes an "archeological" interpretation key which combines a scientific approach to the Gospel with the legendary version of the events and characters depicted in it. For Natalena Koroleva, old legends and apocrypha were of the utmost importance. Therefore, they provided a basis for representing the psychology and mentality of Jesus Christ's contemporaries in the novel.

Key words: author, novel, narrator, history, legend, apocryphal writing, pastiche.

Сучасні пошуки європейського коріння нашої культури спонукають до переоцінки митців, творчість яких свого часу була потрактована критикою необ'єктивно й однобічно. Серед незаслужено забутих творців української літератури ХХ століття – постать письменниці Наталени Королевої (1888–1966). Королева не мала потреби декларувати свою європейськість (і ніколи цього не робила, зрештою), бо за походженням, вихованням та системою цінностей, які поділяла, була стовідсотковою європейкою. Глибоко пізнавши замолоду культуру цього континенту, блискуче володіючи багатьма мовами, захоплено вивчаючи давні цивілізації – від Єгипту й Риму до середньовічної Іспанії, розвиваючи мистецькі та інтелектуальні здібності, якими була щедро обдарована, письменниця витворювала навколо себе найвищою мірою шляхетну, духовно чисту ауру спілкування. Зрештою, позбавлена розуміння й симпатії української еміграційної еліти, у колі якої минула більша частина її життя, Королева зуміла витримати високі ідеали у своїй непересічній художній прозі, котру залишила у спадок прийдешнім поколінням.

Роман "Quid est Veritas?" (1961) з багатьох позицій можна визнати особливим твором. По-перше, він став найдосконалішим зразком опрацювання письменницею біблійної теми, а ця тема належить до провідних у її доробку. По-друге, твір написаний у zenіті творчої зрілості авторки й репрезентує її талант у всій багатій гамі філософсько-історичної проблематики та художньої довершеності. По-третє, роман виявився чи не найзамовчанишим із творів Королевої, до того ж, що прикметно, цілком незаслужено. Доля його складалася нещасливо. Частина тексту письменниця оприявнила друком 1939 року в галицькому часопису "Дзвони", який власне того ж року був ліквідований із приходом більшовицької влади. Але повне видання твору довго не вдавалося здійснити. Лише через двадцять два роки після написання роман зміг побачити світ у приватному видавництві Миколи Денисюка в Чикаго (США) [див.: 4]. Проте ця книжка була доступна лише українцям діаспори. Натомість в Україні роман не був знаний і не викликав жодного розголосу. Лише в 1990-х роках з'явилася журнальна версія цього тексту у "Всесвіті". 2007 року року він увійшов до тому творів Н. Королевої, виданого в серії "Український модерн" дрогобицькою видавничою фірмою "Відродження" [див.: 3].

Вилучення цього неординарного роману з обігу, і не лише читацької рецепції, а й літературознавчої думки, стало одним зі свідчень штучного звуження та дистилляції літературного канону ХХ століття, у якому соромливо замовчували універсальні, зокрема християнсько-метафізичні, мотиви. Отже, маємо заново відкривати для себе давно написаний художній текст. І це попри безумовно високу художню вартість роману, яка мала би висунути його на видатні позиції. “Такий твір, – писав О.Мишанич, – без перебільшення заслуговує визначення як перлина української літератури. Він виводить наше письменство до обріїв всесвітнього письменства. Шкода, що ми про це мало говоримо і таких творів майже не читаємо” [6, 108].

Якщо “Легенди старокиївські” можна визнати справді вагомим проникненням в український світ, то “*Quid est Veritas?*” на найвищому реєстрі втілює християнську тему письменниці, що супроводжувала її впродовж усього життя й була, мабуть, найпродуктивнішою у творчості. Масштабність задуму поєднується тут із проникливістю інтерпретації окремих мотивів та сюжетів, що вплітаються в загальну історію. Хоча йдеться про євангельський період з неодмінним відсиланням до біографії Ісуса Христа, авторка вміло уникає збаналізованих у літературі схем і стереотипів. Вона знаходить власний погляд і стиль оповіді про загальновідомі події. В автобіографії 1958 року Королева так анує роман, який існував тоді лише в рукопису: “Повість на XIV розділів. Це оповідання про Пилата за історичними даними, що я колись зби́рала про нього в Тарраґоні, бо він звідти був родом. <...> То ж він мені “земляк”! Не був Пилат ані жорстоким, ані лукавим, як це часто люблять висвітлювати в школах. Бо навіть найзліші Пилатові вороги, як, нпр. Лектуль, називають його в своїй приватній кореспонденції “справедливим Пилатом” [2, 18].

Оцінити оригінальність Королевої випадало би на тлі світової літератури, оскільки в українській белетристиці ХХ століття розгорнутий євангельський сюжет майже відсутній. Але парадоксально, що й у зіставленні з європейським письменством цей роман не блідне, а виявляє риси неординарної інтерпретації подій та сміливого авторського письма, підживленого ґрунтовними знаннями й потужною інтуїцією. Нагадаємо, що сучасники Королевої досить часто вдавалися до постаті Пилата, а найвідомішими літературними версіями цього персонажа стали новели збірки “Валтасар” (1889) Анатолія Франса (зокрема “Прокуратор Іудеї”) та “Майстер і Маргарита” (1940) Михайла Булгакова. До речі, євангельська тема й понині викликає найжвавіший інтерес у читачів: досить згадати скандальний успіх роману Дена Брауна “Код да Вінчі” (2003), герої якого знову шукають розгадки таємниць двотисячолітньої давності.

В основу задуму письменниці був покладений легендарний епос. За родинними переказами, її мати походила з роду Медінаселі, засновником котрого начебто був Понтій Пилат. Отже, Королева мала відчувати в собі Пилатову кров? Римський прокуратор, згідно з цією версією, доживав свого віку у провінції Тараґона, що на морському узбережжі Іспанії. Докладніше про це читач дізнається з передмови до роману Н. Королевої. З тієї ж передмови видно, наскільки неоднозначно авторка ставиться до легенди, бо не лише її переказує, а й заперечує науковими аргументами. Вона зраджує таємницю своєї творчої робітні, визначаючи, що легенди, ці “барвисті, чудесні казки” давнього часу, дали натхнення й окрилили у вивершенні великого епічного задуму, яким став роман “*Quid est Veritas?*”.

Але оповідь Королевої не будується винятково на легендах. Їх урівноважує солідне знання теми. Відтворити євангельську історію авторці дозволили численні хроніки й документи Римської імперії, епос, лірика й філософія

античної доби, наукові розвідки та пам'ять власних археологічних розкопок на Близькому Сході. Зрештою, інтерпретації середньовічних легенд вона верифікувала, опрацьовуючи архів Тараґони або принагідно цікавлячись науковими джерелами в Римі, Парижі, Празі тощо. Джерелознавчі студії письменниці трактувала дуже серйозно, до того ж її захоплення підсилював генеалогічний інтерес. Ось як про це писав у листі до О. Кошиця 1938 року її чоловік та перший поцінувач твору Василь Королів: “Наталя написала повість на актуальну й свіжу тему: “Квод ест верітас?”, в якій спробувала дати біографію свого далекого родича – Понтія Пілата. Щоб не було у Вас якоїсь помилки в думанню, поясню, що слово “родича” вжив я в звичайному сенсі – як “кривняка”, а не в якомусь метафоричному. Бо ж написавши “Предка” й розшукуючи архівні дані про рід Лячерда Медина Челі, наскочила вона в еспанських анналах на дані, що свідчать про покровний зв'язок роду Медина Челі таки з самісеньким Понтієм” [7, 184].

Опрацьовуючи новозаповітну тему, письменниці здавала собі справу з того, що художня версія легендарних подій не може опиратися лише на сучасний рівень знання про цю епоху. Так само не годилося впадати в іншу крайність, ігноруючи здобутки новітнього сцієнтизму. Отже, авторка обрала компромісний шлях, її підхід можна кваліфікувати як “археологічний” у доброму розумінні цього слова. Адже, поєднуючи наукове знання з елементами стилізації, емпатичного вникання у психологію та ментальність сучасників Ісуса Христа, Королева не втрачає міри делікатності, уникає категоричності трактування тих моментів історії, котрі недосить добре відомі або дозволяють контрверсійно їх інтерпретувати. Водночас варто наголосити на тому, що саме в цю старожитну епоху відбувся прикметний поділ часу: люди стали розрізняти сакральний (циклічний міфологічний) час та історичний (незворотній, лінійний). Унаслідок цього події набули властивого сенсу, водночас надаючи вартості самій історії як такої, про що переконливо писав М. Еліаде [8, 162].

Середньовічні легенди оприявнюють принципову суперечність, що стає однією з найсуттєвіших перипетій роману “Quid est Veritas?”. Ідеться про оцінку історичної постаті Понтія Пілата. У євангельському тексті, як відомо, це персонаж із радше негативними асоціаціями, котрі були помножені пізнішими теологами. Однак уже в перші віки християнства почали виникати і множитися легенди, що по-своєму реабілітували Пілата. Не можна сказати, що вони постали на порожньому ґрунті. Справді, Христові заповіді, які обіцяли прощення грішникам та декларували милосердя, можуть бути поширені й на постать Пілата, яка у світлі історичних відомостей виглядає принаймні неоднозначною й суперечливою. Адже, караючи Ісуса Христа, прокуратор був виконавцем і заручником права своєї епохи: римського, що вимагало суворо осуджувати антидержавні заколоти, з одного боку, та юдейського звичаєвого, котре трактувало Месію як найтяжчого злочинця-віровідступника, з другого. Принаймні не мав вільного вибору у своєму рішенні. Існують відомості, які підтверджують, що Пілат шкодував зі свого вчинку й пізніше розкався в ньому. Наприклад, грек Гермадій, біограф прокуратора, писав, що в разі воскресіння Христа той пообіцяв заборонити чеканити монети зі своїм профілем – і дотримав слова.

До того ж історична інформація про правителя Іудеї досить скупа та неповна. Донедавна наука не мала жодного факту, який би остаточно переконував, що це постать історична. Лише 1961 року в середньоземному порту Кесарія, колишній столиці римського правителя в Палестині, археологи знайшли камінь із написом, який, між іншим, містив слова “Понтій Пілат, префект Іудеї...”. За одними версіями, він закінчив життя в Римі, страчений Нероном. За другими,

вчинив самогубство. Треті твердять, що оселився в Європі й помер власною смертю: звідси й іспанські легенди про нащадків Пілата. Словом, суперечностей у цьому випадку надто багато, аби вони не могли не підживити легенди та перекази про Пілата.

Якщо початково християнські джерела осуджували Пілата, то пізніше він стає одним із героїв новозаповітних апокрифів: прокураторові приписують розкаяння й навіть навернення у християнство. Подібні інтенції пов'язують із його дружиною Прокулою. Одна з найдавніших, коптська церква навіть ушановує Пілата та його дружину як святих. Серед теологів немає єдиної думки, як саме ім'я Понтія Пілата опинилось у молитві "Вірую", одному із засадничих канонічних текстів християнства. Є такі, хто вважає це конфузом і непорозумінням. Інші завважують, що прізвище римського прокуратора могло вказувати на час земного існування Христа. А ще інші вбачають якийсь прихований, не випадковий зміст у цьому факті: адже в основній християнській молитві згадано лише два імені – Месії та Пілата, однак упущено решту, хоча Христос мав чимало гідних учнів та послідовників.

Предметом художньої інтерпретації Н. Королевої в романі "Quid est Veritas?" стала складна, заплутана, а водночас інтригуюча інтелектуальна історія. У творі переплітаються кілька сюжетних ліній, тож важко твердити, що саме Понтій Пілат головний герой, як це переважно роблять критики. Нам видається, що таких героїв три: Йосиф Ариматейський, Маріам Магдалина та Пілат. Кожен окреслює своєю поставою відповідну оптику, що дозволяє оцінити того головного, але закулісного (за задумом письменниці, зображеного не безпосередньо, тільки через оповіді близьких до нього людей) персонажа, яким виступає Раббі з Назарета, тобто Ісус Христос. Троє героїв уособлюють три дороги до визнання християнства. Маріам стає послідовницею пророка з Назарета за покликком серця. Йосиф вбирає ідеї Месії своїм розумом. Натомість правитель Іудеї мусить подолати пересуди й упередження, доки осмислить унікальний шанс покаяння, який присудила йому доля і який він легкодушно змарнував. Його шлях реалізується в особистій волі, що протиставлена життєвим обставинам.

То правда, що Пілатова дорога до визнання Христа найтяжча й найдовша: вона пролягає від повного нерозуміння й несприйняття до визнання та розкаяння. Тим-то й важке осягнення істини, що веде до нього драматичний досвід страждання і втрат. У момент зосередженої рефлексії над власним існуванням прокуратор роздумує: "Ціле своє життя шукав я Істини... Тужив за нею... І – не знайшов! Чи, може, не впізнав, коли зустрів її?... І от, надходить уже вечір мого життя" [4, 280]. У роздумах персонажа втілено глибокий екзистенційний мотив людського вибору: ніхто з нас не знає справжньої ціни наших учинків, але нерідко нею виявляється ціле запропаччене життя. Так, власне, сталося у випадку Пілата.

Шлях Пілатового покаяння триває й по його смерті, що, зрештою, блискуче репрезентують середньовічні легенди та апокрифи. Коли нащадки беруться безкомпромісно-суворо судити його, вони забувають, що мають справу з тією-таки грішною, недосконалою людиною. "Так, тільки людина! З усіма людськими кволостями! Тільки людина! Витривала, прудка, шляхетна і не зла... Справедлива, але й ... лукава при нагоді!.. Міцна..., але може захитатись!.. Його тіло давно зітліло, обличчя стерлося з людської пам'яті... Залишилося навіки тільки кілька його слів, що неясно, бо лише уривками, переказують його думки..." [4, 260].

Оптика стилізації й очуднення схиляє авторку прийняти легендарну версію подій. Оповідач роману ніби опиняється в самій гушці подій ери, коли "боги

ходили по землі” й не існувало тієї абсолютної дистанції, яка відділяла їх від звичайних людей. Допіру пізніше християнська апологія зробила неможливим подібне безпосереднє сприйняття євангельської історії. Однак в оповіді Наталени Королевої чи не найсимпатичнішою ознакою виявляється, власне, оце земне (але не приземлене, не збаналізоване) трактування сакральної теми. Воно шире, безпосереднє, та не меншою мірою й переконливе. Палкі почуття й переживання героїв передають той високий драматизм ситуації, який викликали у сприйнятті сучасників євангельські події страждання, розп’яття та воскресіння Месії. Але ті події – з усім неймовірним жахом і трагізмом – стали горнилом духу й гарту для Христових учнів, тих, хто став першими “арґонавтами духу”. Як-от зображені в романі Йосиф з Ариматеї чи Маріам з Магдали.

Завважмо, що письменниця свідомо відходить від хрестоматійного потрактування Євангелія. Її версія не тільки не передбачає постаті Христа в основі оповіді. Більше того, героями твору не виступають і євангельські герої другого плану, тобто апостоли Месії. Дотримуючись легендарного, апокрифічного погляду на священну історію, авторка прагне реабілітувати інших учасників подій, тих, чия присутність – не більше ніж “забута тінь” (за влучним образом Лесі Українки), оскільки заледве зазначена чи й зовсім не зазначена в історичних джерелах. Так, про Йосифа Ариматейського згадують усі чотири Євангелія, однак ці згадки зовсім неузгоджені між собою. Він був одним із послідовників Христа, але наскільки значна роль Йосифа в поширенні християнських ідей? Знову загадка, знову різні версії пізніших теологів. Де ж Істина? Подібним палімпсестом виявляється й біографія Маріам із Магдали. Попри те, що обидва ці персонажі в Євангелії окреслені лише згадками, мабуть, не випадково саме вони розділили до кінця чашу страждань Христа. Бо Йосиф і Маріам оплакують та ховають тіло Месії – тоді, зауважмо, коли учні тікали або відрікалися від нього.

У романі авторка моделює свідомість людини “долітературного” періоду. Звісно, у часи Христа вже існувала писемна література, але вона була доступна лише обраним. Прості люди – а саме вони стають переважно героями твору – задовольняли свої запити в усному епосі та ліриці. Їм дуже імпонували світ легенд, переказів, казок, чудовних оповідей, бо давав поживу уяві й фантазії, будив надію і зміцнював духовні сили. Це було своєрідною протипагою важкій фізичній праці, стражданням, загроженості щоденного побуту, марнотності зусиль окремої людини на тлі жорстокої влади військ, правителів, імперій. Мабуть, через те легендотворення було таке популярне в давні часи, до того ж нерідко легенди вабили містичним пізнанням тієї-таки тяжкої дійсності, яка на щодень знеохочувала та зневірювала людину. Коли Наталена Королева стилізує такий оповитий легендами та містикою духовний портрет своїх персонажів, то чинить це свідомо, впроваджуючи читача у світ людини старих часів, людини, котра шукає втіхи й розради в неймовірних оповідях та вірі в дива. Авторка добре здає собі справу з того, що така стилізація дещо отінює християнський мотив. Але, як заявляє письменниця в передмові, “все оповідання освітлено з погляду тодішнього світу, ще не християнського, а поганського або юдейського” [3, 264].

Чи не найзахопливіший легендарний сюжет становить у романі “Quid est Veritas?” доля чарівної чаші, котра в історії християнства стала особливим культовим предметом і породила величезну кількість переказів. Мова йде про славнозвісну чашу Грааля. Так її називають у католицькій традиції. Однак образ цей присутній принаймні в кількох давніх культурах, у яких з ним пов’язані неймовірно-фантастичні й загадкові версії [див.:1]. У єгипетській культурі

чаша була одним із найважливіших символів, означаючи серце, любов, центр життя. У стародавніх кельтів це був символ влади й лицарства. У християнстві ж чаша символізувала святе серце Христа. У Євангелії цей образ згадується кілька разів, зокрема під час таємної вечері. Легенди ж пов'язують походження святої чаші то з архангелом Михаїлом, котрий начебто вирубав її зі скелі після перемоги над Сатанайлом, то з першочоловіком Адамом, якого Бог наділив цим сосудом, але потім позбавив, виганяючи з раю.

Одним словом, легенди відкривали тут для письменниці ще один чарівний мотив, яким вона майстерно скористалася. Застосовуючи католицьку символіку чаші Грааля, досить багату й різноманітну, зрештою, авторка спробувала стилізувати таке сприйняття цього культового предмета, яке могли мати її герої, що жили на початку християнської ери та відчували священну історію в людському, приватному навіть ракурсі. Узагальнюючи різні версії популярних східних і західних легенд, вона так змальовує цю чашу: "Вирізьблений з одного суцільного смарагду, посуд утратив тепер подібність до яйця. На столі тепер стояв зелений келих казкової квітки, вкритий росою перел всуміш із тьмяно-саяливими "місячними самоцвітами" [4, 182].

Зайве казати, що саме ця чаша, згідно із засадами легендарної версії Наталени Королевої, абсолютно змінює життя й долю героїв роману "Quid est Veritas?". Адже її чари неодмінно впливають на кожного, хто торкнеться священної реліквії, до якої вірні учні Спасителя зібрали по смерті його кров. Передовсім це, звісно, найближчі сподвижники Христа – Йосиф та Маріам. Чаша робить багатьох персонажів твору лицарями і хранителями вічного вогню Любові та Всепрощення. І така інтерпретація легендарного мотиву цілком органічно репрезентує цілісну ідейну концепцію роману.

Можна чимало говорити про літературні вартості твору. Н. Королева виявляє неабияку майстерність у будівництві діалогів, в організації інтриги та живої акції. Її письмо просте і зрозуміле, але це мудра простота. Мову персонажів авторка кваліфіковано диференціює відповідно до тих способів самопрезентації, які вважає природними для представників різних соціальних та етнічних груп тогочасного суспільства. Вона часто цитує з латини, відображаючи побут заможної верстви, або покликається на перекази, коли йдеться про пам'ять простого люду. Численні деталі ландшафту, географії, природного світу, етнокультури засвідчують глибоке та всебічне знання матеріалу. Вони доводять, що читач має справу не зі звичайною легендарною версією історії, позаяк авторка досконало оперує цілим корпусом загальних і спеціальних знань про час і місце зображуваних подій. Крім усього, в арсеналі Королевої – і власні, особисті враження від Святої Землі, яку сходила та пізнала колись у молоді роки.

Унікальну роль виконують тут авторські примітки, котрі іноді перетворюються на поширені ремарки з автобіографічними рефлексіями. Справді, ці примітки можна читати окремо, черпаючи з них чимало інформації про багате життя, інтелектуальні погляди й захоплення, а також особисті уподобання авторки. Імовірно, тут озивається присмеркова ностальгія і прагнення вислову письменниці, яка роками страждала од браку контакту з читачем. Королева відчувала, що це останній шанс такий контакт відновити. І її інтелект знову спалахнув колишнім блиском, вражаючи читача глибиною пізнання та багатством життєвого досвіду авторки.

Звісно, християнський роман Королевої абсолютно не відповідав світоглядно-культурним стандартам свого часу, зокрема тим, що панували в радянській Україні та соціалістичній Чехословаччині, де жила письменниця. До того ж його публікація була значно запізненою, близько чверті віку відділяли її від

часу створення рукопису. Усе це почасти зумовило прохолодне сприйняття роману критикою. А проте варто зазначити, що творчі інтенції Наталени Королевої виявились у галузі, що колись успішно розвивалась в Україні. Християнські легенди та оповіді мали вдячний ґрунт у літературі українського бароко та класицизму (Дмитро Туптало-Ростовський, Георгій Кониський, Григорій Сковорода тощо). Наприкінці XIX століття в Києві існувала течія християнської містики, представлена хоч би герменевтичними працями Миколи Маккавейського [див.: 5]. Вочевидь, панування комуністичного режиму зовсім унеможливило подібні наукові чи художні пошуки. У цьому контексті християнську белетристику Н. Королевої належить визнати піонерською спробою повернення до перерваної традиції, до того ж спробою, значення якої увидатниться лише з бігом часу.

Історична проза Наталени Королевої нагадує класичний палімпсест, у якому вдається відчитати сліди різних попередніх записів, але найміцніше виражені авторські акценти. Королева не будує свої твори так, щоби вони повторювали чи популяризували відомі історичні істини або факти. Її завдання – не белетризація історичних знань чи, відповідно, белетризація священних текстів. Належить натомість говорити про творення власної візії минулого. Її вибудовує письменниця, снуючи (ясна річ, на підставі наявних у джерелах згадок, а ще більшою мірою на підставі усного епосу) оповідь із позицій певного історичного епізоду як фіксованого зрізу вселюдської пам'яті. Але така оповідь транспонується на широкому, універсальному тлі, що виражає незмінну сутність людини, її стремління і поривань, змагання добрих і злих сил в її істоті.

Роман “*Quid est Veritas?*” із цього погляду виявляє багато спільного з новітніми формами пошукової белетристики, що задовольняють непересічні інтелектуальні запити читача. Авторці вдалося поєднати дві назагал взаємосуперечливі риси. Традиційна та консервативна у своїй основі форма християнської белетристики не обмежила її в потрактуванні теми, а пошукова якість була втілена з належною делікатністю та неоднозначністю. Широкий інтертекстуальний горизонт художньої прози Наталени Королевої ще чекає на свого дослідника.

Маємо наголосити також на тій винятково продуктивній функції, котру засвідчила в індивідуальній поетиці Королевої легенда, усний епос, містика слова. Легенда, за її переконанням, утілила позачасову, родову природу людської одиниці, її квінтесенцію, творчість. Хроністам і літописцям нерідко не вдавалося за фактами й деталями усвідомити, виокремити й доцінити справжню велич людини та найбільшу її ганьбу і приниження. На відміну від історичних документів, це завдання виконали легенди, як уважала Н. Королева. Отже, реабілітуючи стародавні легенди (в українській літературі подібний погляд на давній епос виявляли Іван Франко у збірці “Мій Ізмарагд” чи Леся Українка у драматичних поемах), письменниця виразно засвідчує, що вона – прихильниця історії духу, а не історії фактів і подій. Легенди й легендарні істини, власне, потрібні їй, аби коректно відреставрувати духовний портрет героя минулих часів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аверинцев С.* Грааль // *Мифы народов мира.* – М., 1991. – Т. 1.
2. *Королева Н.* Автобіографія // *Королева Н.* Без коріння: Життєпис сучасниці. – Торонто, 1968.
3. *Королева Н.* Без коріння. Во дні они. *Quid est Veritas?*: Повість, роман, новели, оповідання, спогади. – Дрогобич, 2007.
4. *Королева Н.* *Quid est Veritas?* (Що є Істина?): Історична повість. – Чикаго, 1961.
5. *Маккавейський Н.* Археология истории страданий Господа Иисуса Христа. – К., 1890.

6. Мишанич О. Дивосвіти Наталени Королевої // Мишанич О. Повернення: Літературно-критичні статті й нариси. – К., 1997.
7. Тюрменко І. Наталена Королева та її сучасники: Іван Огієнко, Олександр Кошиць, Василь Королів-Старий (за матеріалами канадських архівів) // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: Науковий збірник: Серія історична та філологічна. – Вип. III. – Кам'янець-Подільський, 2006.
8. Элиаде М. Миф о вечном возвращении. – СПб., 1998.

Отримано 3.05.2007 р.

м. Київ–Острів

Катерина Усачова

УДК – 821.161.2 “19”

ЦИКЛ “ЛЕГЕНДИ СТАРОКИЇВСЬКІ” У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ

Розвідка присвячена проблемі датування творів Наталени Королевої та специфіці авторських метатекстів двох періодів її творчості. Досліджується своєрідність трактування авторкою образів агіографічної літератури та давньоукраїнських міфів і переказів у циклі “Легенди старокиївські”. На підставі докладного аналізу оповідань циклу “Легенди старокиївські” висувається та доводиться гіпотеза про зарахування їх до найперших україномовних творів письменниці.

Ключові слова: легенда, переказ, агіографія, прототекст, авторський метатекст.

Kateryna Usachova. The cycle “Old Kyiv Legends” in the creative biography of Natalena Koroleva

The article focuses on the dating of Natalena Koroleva's works as well as on the peculiarities of the auctorial metatexts within two periods of her creative biography. The author of the article examines the specific interpretation of hagiographical literature and old Ukrainian myths and legends in her short prose collection “Old Kyiv Legends”. The precise analysis of the stories included into the cycle corroborates the hypothesis that “Old Kyiv Legends” belong to the very first works of Natalena Koroleva.

Key words: legend, story, hagiography, prototext, auctorial metatext.

У невеликому поки що обсягу досліджень творчості Наталени Королевої превалює думка, що цикл “Легенди старокиївські” – це одна з останніх праць письменниці, вершина всього її творчого доробку, довгоочікуване звертання авторки до українських тем. Подібні судження нерідко висловлювалися на сторінках діаспорної преси 1950 – 1960-х років, а у 1980-х роках їх озвучив перший у сучасній Україні дослідник творчості Наталени Королевої Олекса Мишанич: “Легенди старокиївські” стали немов підсумком тривалих художніх пошуків Н. Королевої, втілили в собі постійне бажання відтворити правік української землі у її зв'язках з іншими землями й народами, у різних часових і просторових вимірах” [8, 651].

“Легенди” і справді вийшли друком у 1942–1943 рр. (перша і друга частини – відповідно) у Празі, після чого письменниця з оригінальних творів надрукувала лише кілька оповідань. Проте 1958 року в листі до митрополита Іларіона Наталена Королева зазначає: “Писати почала я давно, а перестала – з двадцять років тому. Писала спочатку у французькій пресі. <...> По-українському почала писати з 1919 року, коли познайомилася, а потім і одружилася з доктором Королевым. Він умовив мене таки кинути французьку літературу, “бо ж у французів багато авторів, авторів оригінальних, а українська література – ще вбога...” [5, 15-167]. Тож, якщо вірити власним підрахункам Н. Королевої,